

NAUCZYĆ (675) *vb pf*

a jasne (w tym 15 r. błędne znakowanie).

inf nauczyć (120). ◇ *fut 1 sg* nauczę (21) [w tym: -ą (2)]. ◇ *2 sg* nauczysz (11). ◇ *3 sg* nauczy (59). ◇ *1 pl* nauczymy (1). ◇ *2 pl* nauczycie (1). ◇ *3 pl* nauczą (11). ◇ *praet 1 sg m* nauczyłem, -m nauczył (6). ◇ *2 sg m* nauczyłeś, -eś, -ś nauczył (9). ◇ *3 sg m* nauczył (192), naucz(e)ł (2) *LibLeg, PaprUp*. *f* nauczyła (15). *n* nauczyło (10). ◇ *1 pl m pers* nauczyliśmy, -smy nauczyli (2) *ReszPrz, SarnStat*, -chmy nauczyli (1) *MWilkHist*. ◇ *2 pl m pers* -ście nauczyli (2). ◇ *3 pl m pers* nauczyli (22). *subst* nauczyły (2), naucz(e)ły (1); -ły *KochPs*; -ły : -(e)ły *KrowObr* (1:1). ◇ *plusq 3 sg m* był nauczył (5), nauczył był (1) *BialKaz*. ◇ *imp 2 sg* naucz (65), naucz (2); -y *WróbŻółt*; naucz : -y *RejPos* (1:1). ◇ *3 sg* niech, niechaj, niechże, niechajże nauczy (4). ◇ *2 pl* nauczcie (4). ◇ *3 pl* niech nauczą (1). ◇ *con 1 sg m* bym nauczył (3) *Leop, GórnDworz, CzechRozm*, bych nauczył (3) *OpecŻyw, LubPs, WujNT*. ◇ *2 sg m* byś nauczył (6), by nauczył *RejPs* (2). ◇ *3 sg m* by nauczył (44). *f* by nauczyła (1). *n* by nauczyło (2). ◇ *1 pl m pers* byśmy nauczyli (1). ◇ *3 pl m pers* by nauczyli (4). ◇ *con praet 3 sg m* by był nauczył (3). ◇ *impers fut* nauczy się (1). ◇ *praet* nauczono (17), nauczyło się *SkarKaz* (6); -ono (1), -(o)no (16). ◇ *con* by naucz(o)no (1). ◇ *part praet act* nauczywszy (11).

Sł stp notuje, Cn s.v. sporo chodzę, Linde XVII – XVIII w.

1. Powiedzieć, napisać lub zachować się tak, by ktoś coś umiał, znał prawdę lub wiedział, jak postępować; *docere* *Miech, Vulg, PolAnt, Mącz, Calag, JanStat*; *erudire* *Mącz, PolAnt, Vulg*; *instruere* *Vulg, PolAnt*; *instituere* *Vulg*; *ostendere* *PolAnt*; *monstrare, perfundere animum* *Mącz* (577) : *SeklWyzn* 4; *Diar* 70; *GliczKsiąż* O6; Biada/ który mowi drewnu/ ocuć fię/ wftań/ y kámieniowi niememu/ izali on może náuczyc? *KrowObr* 111v; *RejWiz* 8v; *BielKron* 121v; *GrzegRóżn* G3v; *Effector et Magister dicendi praestantissimus, Przewyborny á miłterny wymowcá który też yuż vmié náuczyć. Mącz* 115b, 142d, 231c; *BialKat* 41; *WujJud* 123v, 129; *Calag* 329a; *SkarŻyw* 456; *GostGosp* 128; *SarnStat* 592; Bo tá moc z wielkim użytkiem y poćiechą nászą/ iáko fię indziew náuczyc/ tu ná ziemi od Pána zoftáwioną ieft. *SkarKaz* 207a, 275a; *SkarKazSej* 679a.

nauczyć kogo (A) (55), (G) (10), (A a. G) (238) (303): *BierEz* Cv; *OpecŻyw* 42, 72, 85, 176; *LibLeg* 8/133v; *TarDuch* B7v; *BielŻyw* 20, 50, 89, 113; *MiechGlab* [90]; tedy podłóż 1. pod ony termini kthore fą bez łamaney liczby/ á potym czyni iakom cie navczył *KłosAlg* F3v; *RejPs* 182v; Szwyąthi pyethrze lyekvy myli gołpodinye nyevmyem, łzwyąthi pyethrze, łzwyąti pawlye navczą ya wałz *LibMal* 1544/89, 1547/127v, 1549/148v; *LudWieś* B3v, B4; Z żywymi świętymi mam fię wełpołek modlić do pana boga/ iako on łam nas raczył navczyć w modlitwie łwoiei. *SeklWyzn* e4; yefly gołpodarz wynien zego niesle nakazanie/ ma go karać flowy/ y przikazać aby go łłał albo łam nauczył *SeklKat* Z2, V4v, X4v, Zv; *RejKup* b7v, g5v, K, m4v, p4v (10); *KromRozm I* A4; *MurzHist* Mv, N; *KromRozm II* a2, c4v, fv [2 r.], f3, f4 *marg* (10); *KromRozm III* A4v, N7v; aleśmy WKM w Piotrkowie prosili, abyś IchM WKM nauczyć i rozkazać raczył. *Diar* 72; o to prosimy, aby nas lepiej nauczyli, zwoławszy za złożeniem WKM zbor wolny chrześcijański. *Diar* 88, 30; *GliczKsiąż* F5, K2v, Q2; *LubPs* I2, N4v, dd2v; Izali obras może náuczyc kogo? *KrowObr* 114v, B3, 3, 73v, 95, 114v [4 r.] (12); *RejWiz* 20v, 43v, 49, 186; *Leop* *B4v, *Iob* 8/10, *Ps* 50/15, 131/12, *Is* 28/9, *Luc* 11/1, 1.*Ioann* 2/27; *RejZwierz* 9v; *BibRadz Deut* 31/19, 22, *Iob* 33/33, *Ps* 33/12, 131/12, *Luc* 11/1

[2 r.]; *OrzRozm* O2v, P, R3; Wynałazł też káraktery ku pińaniu/ y ludu pópolitego náuczył. *BielKron* 49; Wízedfzy Alexánder do miaftá/ czynił w kościele ofiárę/ iáko go Bińkup náuczył *BielKron* 125, 3, 7v [2 r.], 11, 21, 45v (27); *Mącz* 16b, 140a, 338d; *RejAp* 18v; *GórnDworz* D7v, E5v, H4, L3v, N7 (21); *HistRzym* 56v, 92; *RejPos* 3v, 69v, 70v, 71 [2 r.], [73] (21); *BiałKat* 41; *BielSat* N2; *KuczbKat* 85, 135, 220, 365; *RejZwierc* Av, 106v, 168, 192v; *BielSpr* 13v, 16 [2 r.], 47v; *WujJud* 37, 45, 46v, 119v, 169; *RejPosRozpr* b3v; *RejPosWstaw* 21v; *BudBib Is* 40/14; *BiałKaz* G [2 r.]; *BudNT Ioann* 8/18[28], *Act* 14/21[20], 1. *Cor* 2/16; Y nas też wedle onego [zakonu] [...] żyć náuczył y rofkázał. *CzechRozm* 70v, A7, 1v, 7v [2 r.], 41v, 122, 267v; bez lidźby ieft Greków ftórych y młodych/ ktorzy [...] ćiebie narodie Rufki przeltrzegáli y náuczyli *SkarJedn* 353, 44, 86, 227, 228, 248 (9); poználichmy moc Pána Iezufa práwe⁸⁰ Bogá/ ták iáko nas tá Mártyná náuczyłá. *SkarŻyw* 21; y kazałem ią náuczyć y ochrzćyc. *SkarŻyw* 99, 81, 118, 133, 142, 162 (28); *StryjKron* 100, 406, 542; *CzechEp* 29, 113; *NiemObr* 86, 87; *KochFr* 100; pokażę wam znáki zá ktorými będziecie rozeznác mogli/ y drugich tákże fáłiad wálznych náuczyć *ReszPrz* 13; *WerGośc* 241; *BielSjem* 31, 38; *ArtKanc* M18; *Paprup* B4; *GrabowSet* G4v; Możelz też y zá dobrodzieyftwá rozliczne dziękowác/ bądź poránu/ bądź po obiedzie: iáko ćię w ofmym rozdziale náuczą. *LatHar* 243, +++v, 2, 6 [2 r.], 56, 75 (15); á łam z sieble [!] nic nie czynię: ále iáko mię náuczył Oćiec to mowię. *WujNT Ioann* 8/28; A gdy opowiedzieli Ewángelią miástu onemu/ y náuczyli wielu; wrocili fię do Liftry *WujNT Act* 14/20; iákom nie opuścił nic pózytecznego/ żebych wam oznaymic nie miał/ y náuczyć was iáwnie y po domiech *WujNT Act* 20/20; w kościele wolę pięć fłow według wyrozumienia mego powiedzieć ábych y drugie náuczył: nizeli dzieiesięć tyśięcy fłow obcym ięzykiem. *WujNT 1. Cor* 14/19, s. 115, *Luc* 1/4, 11/1 [2 r.], s. 373 *marg*, 391, 431, 581 *marg*; *JanNKar* B4v; *SarnStat* 16; *SkarKaz* 80a, 122a, 158b [2 r.], 242a, 385a, 453b, 609a; *GosłCast* 5; *SkarKazSej* 678a; *KlonFlis* A3. Cf *nauczyć kogo czemu; kogo czym; kogo w czym; kogo czego na kogo; kogo czego czym*.

nauczyć co [żywotne] (1): *GliczKsiąż* L5v cf *Przysłowie*.

nauczyć co [„sumnienie”] (1): *MurzNT* 33v cf *W przen*.

nauczyć kogo czemu (8): ktory go wychował y náuczył rozmaitym rzeczám álbo naukom *BielKron* 56; Alexánder [...] prośił go áby go biegom niebieskim náuczył *BielKron* 123, 448v, 449 [2 r.]; *BielSpr* 2, 10, 13v.

nauczyć kogo czym (2): temżeć náuczył ié/ że maią niéwiernem i inźem okazowác/ iłz okrom ich zbawięniá/ nieżadaia nierzkcąc czego inźe⁸⁰ ale telz ani prochu ich *MurzNT* 43v; *SkarŻyw* 517.

nauczyć kogo w czym (1): Náuczył ią tedy Patriarcha Konstantinopólki w Wierze Chrześciáńkiew/ A potym ią z wielą Boiar Rufkich ochrzćił *StryjKron* 125.

nauczyć czego [w tym: kogo (124)] (135): *BierEz* Cv; *OpecŻyw* 85; żadny zwas nie ieft mi przyacielem, bołcie me niczego nienauczyli. *BielŻyw* 89, 50; *LudWieś* B3v, B4; Y ten czos mu fwiat porucił [!] Tak mie był tego nauczył Zem zawłfytko dołycz działał *RejKup* aa2, m4v; *KromRozm I* A4; A teraz powyádałz/ iż Kryftus [...] nye włfytkyego/ czego było potrzebá/ náuczył. *KromRozm II* f2, c4v, fv [2 r.], f3, t4v, v3; máyąc to ná baczenyu/ iż trzebá včzonego ná to/ áby mógl czego náuczyć *GliczKsiąż* L6; potrzebá áby męłfczyzná dzyeweczkę pojął/ aby onę náuczył dobrych obyczáyow *GliczKsiąż* Q2, L5v; *LubPs* 12, dd2v; Czego vtzy obraz/ vkazałem wyłłfzey przedtym/ iż niemoże

nie inżezgo náuczyc/ iedno tzym łam ielt *KrowObr* 118, 73v, 114v [2 r.]; Profzę cie náuczże mie wżdy czego dobrego *RejWiz* 20v; Kogoż ten náuczcy wiadomości? *Leop Is* 28/9; nápiżcie łobie the pieśń/ á náuczcie iey łynow Izraélłkich *BibRadz Deut* 31/19, *Deut* 31/22, *Iob* 33/33, *Ps* 33/12, 131/12; ná ktorym było wftáwiono/ áby nie Luterłkiego w kołcielech nienáuczono nád łtary zwyczaj Kołcioła *BielKron* 200, 3, 11, 21, 46 [2 r.], 273 (11); *Mqcz* 16b, 140a; *RejAp* 18v; Powiedziałem ia iżem znał te łudzi/ ktorzy gorzkość w miłości wmieli więc łobie ołodzić/ álem nie powiedział/ iżbym thego náuczyc kogo mógł *Górndworz* Kk8v, T4v, Cc5, Ee6v, Ii4, Kk4, Kk8; *HistRzym* 92; *RejPos* 89, 141v, 267v, 326; *KuczbKat* 265; *RejZwierc* 168; *BielSpr* 16; nie obrázy zá Bogi mamy/ ále przez nie vpomnieni Bogu łámemu/ áłbo Świętym iego cześc wyrządzamy. Iáko nas tego Niceńłkie Concilium náuczycło *WujJud* 46v, 45, 119v, 149, 236v; *RejPosRozpr* b3v; *BudBib Is* 40/14; *BiałKaz G* [2 r.]; *CzechRozm* 1v; *SkarJedn* 44, 259; Ięzyká łię Zydowłkiego náuczycła/ [...] y Eułtochicy corki łwey náuczycła. *SkarŻyw* 142, 59, 81, 118, 162, [236] (13); *StryjKron* 406; náuczycłem was wftaw y łáadow/ iáko mnie rołkazał Iehowáh *CzechEp* 113; radby był zá iednę godźinę wżytkiego co łam wmiál/ onych náuczycł. *NiemObr* 87; *KochFr* 100; *ReszPrz* 19; *GostGosp* 80; *LatHar* 285, 376, 433; *WujNT* 115, *Luc* 1/4, s. 391; *SkarKaz* 158b [2 r.], 385a; *GosłCast* 5; *SkarKazSej* 678a. Cf *nauczyc kogo czego na kogo; kogo czego czym; »modlitwy nauczyć«, »(rozeznania) prawdy nauczyć«, »nauczyc wiary«, W przen Zwroty.*

nauczyc kogo czego na kogo (1): Ia łie wyznawam być tákim prołtakiem/ iż niewiem iáko ináczey w miłości łobie pomocz/ iedno thą drogą/ ábych o towarzyłzu łwym źle mowil: chyba żebyś mie w.m. czego leplżezgo nań náuczycł. *Górndworz* Cc6v.

nauczyc kogo czego czym (5): *RejPos* 190; *KuczbKat* 205; przyłzedł Pan Kryłtus ná łwiát/ áby bytnołcią tu łwoiá/ náuczycł nas pobożnołci. *RejPosWstaw* 21 v; *SkarJedn* 257; *LatHar* 428.

nauczyc co [= czego; w tym: kogo (1)] (2): *FalZioł* V 31v; kaza nato bepiećnie [!] Yż jm to mapomocz wiećznie Czo łch jnlłfy ná wćzili *RejKup* y3.

nauczyc czym [= przytaczajác co] (3): niechay Pleban pokaże/ iż tákowe Przykazánia trudnołci w łobie niemáią: czego tym łámym Augułtiná łwiętego dowodem bęđzie mógł náuczyc *KuczbKat* 265. Cf »słowem bożym nauczyć«.

nauczyc o kim, o czym [w tym: kogo (6)] (13): á gdyż go [króła] náuczycłi [wyłładacze] o łprawowaniu krolełtwa, wiewłżą łporę miełli miedzi łobą o cźczeniu á] wielbieniu iednego Boga *BielŻyw* 113; *RejZwierc* 192v; *CzechRozm* 7v, 267v; *SkarJedn* 248; *LatHar* 376, 593; iż Apołtoł Páweł ł. o Chryłtułowym kápláńłtwie wedle Melchifedechá chcąc náuczyc: te tákemnice w onych łłowiech pogrzebł *SkarKaz* 155a, 384b, 517a, 577a, 636b; O czym łzerzey łię ná przyłżłym kazánium da P. Bog náuczcy. *SkarKazSej* 674a.

cum inf [w tym: kogo (40)] (44): Patrż tu dułło nábożná ná łtworzyciela twéłł/ [...] iakotż iedzie pokornie/ aaby [!] náuczycł łudzie łwiewłłkie gardzitz chelpę. *OpecŻyw* 72; *TarDuch* B7v; *LibMal* 1547/127v; A wám dzięguyę [!] pokornie Zefcze náuczycłi wiernie Błedna Dułłe przicł ná drogę *RejKup* ł8; *MurzHist* Mv; *KromRozm II* a2; *KromRozm III* A4v; *BielKom* E7; Boł łe walczyć náuczycł/ czego nie wmieli *RejZwierc* 9v; *BibRadz Luc* 11/1 [2 r.]; Ale ciej tu prołłimy náucz nas godnego znác/ á po czym go poznác *OrzRozm* P; Sáturnus [...] łudzi náuczycł robić okołó roley. *BielKron* 7v; wyznawáli

fię nád to iż nie tylko fiami czyniemy/ ále iefzcze drugich pogan náuczylí/ y formy dali dżiałác ftrzelby *BielKron* 459, 7v, 21, 45v, 48v, 51v (11); Ociec práwi twoy Peleus/ dla tego mnie s tobą poľła/ ábym cie náuczylí/ y mowíc/ y czyníc *GórnDworz* Kk4v; *RejPos* 3v, 70v, 71 [2 r.]; *WujJud* 169; *CzechRozm* 70v, 195; [Jezus] vyrzał ná wodzie Piotrá/ á on zbrátem Iędrzeiem zápuľzcza ťięci: y záwołał ná nie: Podzćie zá mną: náuczę was ludzi łowíc. *SkarŻyw* 596, 362, 453, 520; *WerGość* 241; *GrabowSet* G4v; *LatHar* 2, 6, 323, 327; *WujNT Luc* 11/1 [2 r.]; *JanNKar* B4v.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikami lub odpowiednikami: tego (12), tak (3), wszystkiego (1); zaimek pytajny (50), że, iż (15), zaimek względny (9), aby (8), by (2); kogo (68)] (84): Iefzcze drugą rzecz abyľmy navczyli ktoremi lekarzľtvy może tego vydz albo fię vwiarowác. *FalZioł* V 31v; ponyewalź nas pan Criľtus ľfam nauczel, yľz go nalefcz nyemamy na puľczy *LibLeg* 8/133v; Przyechał Gulofer wieźny czom mu to poruczył Iako miał ľpichlerze ľprauic wľzytkiegom nauczył *RejJóz* L6v; *SeklKat* V4v, X4v; *RejKup* b7v, aa3; *MurzNT* 43v; *GliczKsiąź* N5v; Abowiem nas ták Syn Boży náuczylí y Apoľtolowie iego nápomináią/ ábyľmy fię weľpoľek ieden zá drugiego modľili *KrowObr* 214v, 3, 95, 114v [2 r.]; *RejWiz* 49, 186; *Leop Luc* 11/1; *OrzRozm* O2v, R3; *Mącz* 338d; *GórnDworz* D7v, E5v, H4, L3v, N7 (12); *RejPos* 69v, [73], 158, 298v, 326, 341v, 347; *BialKat* 41; *BielSat* N2; *KuczbKat* 85, 195, 220, 315, 365, 415; *RejZwierc* 106v; náuczylí ie tedy iáko ma ieden drugiego z ofobná trzeć w ľáźni liedzác áľbo ľtoiác ieden zá drugim/ á oľtátniego wľzyľcy *BielSpr* 47v, 13v, 16; *WujJud* 188v; *RejPosWstaw* 21v; odpowiedźze mi naprzod ná to/ y mnie tego náucz/ iákobych y ia ná to odpowiedác miał *CzechRozm* 122, A7, 7v, 41v, 195; *SkarJedn* 227; On proľil Páná/ áby moľł ludzie w ono ták wielkie ťwięto vćiefzyć/ ofiarę zá nie mieć/ poźegnác ie/ y nauczyć/ iáko zá Pánem w niebo iść máią *SkarŻyw* 511, 133, 429, 504; *CzechEp* 303; *NiemObr* 86; Tá [matka, ziemia polska] nas dobrze náuczylí/ iáko walczyć mamy *BielSjem* 31, 38; *ArtKanc* M18; *LatHar* 56, 75, 379; *WujNT* 373 marg, 431; bo káźdy ľľuľźnie domá náuczylí ma ľľugę ľwęgo/ iáko fię międy ludzi záchowác ma. *SarnStat* 16; *SkarKaz* 122a, 242a, 275a, 453b, 486b, 514a; *SkarKazSej* 662a, 687a; *KlonFlis* A3; *SapEpit* [B2]v.

Z przytoczeniem [w tym z zapowiednikami: mowiac (2), tymi słowy (2); kogo (4)] (5): *KrowObr* B3; Abowiem nas Pan y Zbawiciel náuczylí: Kto vwierzy á okrczi ťię/ zbáwion bęďzie. *KuczbKat* 135, 205; *SkarŻyw* 59; iáko potym tymi ľľowy vćźnie ľwe náuczylí: mowiac: Ieľliby zgrzeľylí brát twoy przeciw tobie/ nápomniź go ľam á ľam *CzechEp* 29.

W poľczeniu szeregowym (1): *MurzNT* 33v cf *W* przen.

W charakterystycznych poľczeniach: apostoľow (apostoľy) nauczyć (3), błędną duszę, bojary, chrzeľcijany, corki (sg), czľowieka (2), drugie(go) (5), lud(u) (3), ludzi(e) (13), mnogie, nieumiejętne, pogan, ťľuchaczow, syna (3), ucźnie (2), wybawione, zľoźnikow (zľoźniki) (3), zwolennikow (zwolenniki) (3); nauczyć biegom niebieskim, bogobojności (2), bojaźni (boźej, pańskej) (6), chyľtrości, ćwiczenia zakonnego, (czego) dobrego (lepszego) (4), dobrych obyczajow (dobrym obyczajom) (9), fortelu, gospodarstwa (2), jedności, języka, o kapłaństwie, kreda (2), kunsztu, mądrości (2), miary w źyciu, mieszkania w małźeństwie, miľosierdzia, miľości, misterstwa, naboźeństwa (3), nauki (naukom) (3), obrządkow, ofiary (5), pieśni (3), Pisma (św.) (2), poboźności, pokory, poľszenieństwa, powinności, o poźywaniu ciaľa, praw (2), przykazania, reliiiej, sakramentów, ťąďow, ťľowa, ťľuźby boźej (2), spraw

domowych, świąt kościelnych, o Trojcy, umiejętności, ustaw, wiadomości, wolej bożej (2), wszystkiego (7), zgody; niczego (nic) nie nauczyć (5); dowodem [czyim] nauczyć, językiem, upominaniem; chędogo nauczyć, dobrze (lepiej) (7), jasnie (2), jawnie (3), krociuchno (3), łaskawie, miłościwie, pilnie (z pilnością) (2), rzędnie, szeroko (szerzej) (4), wiernie.

Przysłowie: yáko ono mowya/ swyná swinye náuczyć nye może. *GliczKsiąż* L5v.

Zwroty: »modlitwy (pańskiej), pacierza nauczyć« = *Pater noster docere Miech* [szyk zmienny] (4:2): *MiechGlab* [90]; *SeklKat* Zv; *RejPos* 134, 190; íám Iágieło z Witołdem [...] iáko dwa Apoštołowie naprzód ich Modlitwy Páńkiew náuczyl/ potym wyznánia Wiáry Chrześciánkiew. *StryjKron* 542; *LatHar* 6.

»(rozeznania) prawdy nauczyć« (2): ízeby tego kto nyerozumyał o oney tylko práwdzye/ ktorey íám Kryftus ich był nauczył *KromRozm II* g; *RejPos* 347.

»słowem bożym nauczyć« (2): *MurzNT* 33v; aby [...] wolno było každemu k niej [konfesyjej] przystać albo i nie przystawać [...] dotąd, az nas lepiej księża Ich M słowem bożem nauczą *Diar* 30.

»nauczyć wiary (krześcijańskiej a. świętej), w wierze chrześcijańskiej« = *nawrócić na wiarę chrześcijańską* [szyk zmienny] (15:1): wiáry/ y pílmá náuczył ich ieden Bífkup Stefan *BielKron* 434, 152, 165, 299v, 323v [2 r.]; kto Rzymian wiáry náuczył pierwey níżli Páweł S. do nich písał *SkarJedn* 86, 228, 304, 349; *SkarŻyw* 429, 452; *StryjKron* 100, 125; *PaprUp* B4; *LatHar* 428.

Szeregi: »nauczyć abo drogę pokazać« (1): was wízech wobec tego náuczył/ ábo ácz nie do tego drogę pokazał/ iákobyście [...] ná tákowe chytre ták ítórych obrzezáných/ iáko y nowych nieobrzezáných żydow [...] wywody y zágadánia/ odpowiedác mogli. *CzechRozm* A7.

»naprawić a nauczyć« (1): tám ie pięknym vpominánim nápráwiwfzy á náuczywfzy: bieżał íám do Fryzyey *SkarŻyw* 517.

»nauczyć a (i, abo) postanowić (a. ustawić« (5): ítoy mocno/ íac rádżę/ przy tym iáko cie Pan twoy náuczyć á poíthánowić raczył. *RejPos* 188, 89, 89v, 190, 285.

»skrocić i nauczyć« (1): y ták íkrocił y náuczył onego łákomcá/ íż potym íię we wízytkim dobrze záchował. *SkarŻyw* 455.

»nauczyć i ukazowác« (1): Ták też Rády Koronne ná Seymie wálnym/ Krolá náuczyć y íemu wkázowác máią/ gdzie dáć *OrzRozm* O2v.

»nauczyć albo upomínac« (1): á nie trzebá żeby cię kto náuczył/ álbo vpomínał o tych rzeczách/ ktore íię dzieią ná ziemi. *LatHar* 593.

W przen (7) : że by [...] íługá [!] kościelny [...] íumnienie íego wczę by on potrzebował/ íłowęm bożem pociefzył nauczył i trzebali zgromił *MurzNT* 33v; *RejPos* 190; ábyímy przy tey wierze/ ktorey oni [nauczyciele Kościoła] przodki náíze íęzykiem y píorem náuczyl/ ítátecznie z łáíki twey/ trwáli *LatHar* 428.

Zwroty: »drogi zbawiennej (a. twojej) nauczyć« = *docere vias tuas Vulg* [szyk zmienny] (3): A przedsię i ínfzych wielé drogi zbawiennyi náuczyl/ i twoię krew wniewi poćwierdził *MurzHist* N; bych nędzny włuczyl/ Iákobych inych złófnikow drog twoich náuczył *LubPs* N4v; *Leop Ps* 50/15.

»nauczyć obiecádła [na co]« (1): Náuczác was obiecádłá. Ná káżdą poćciwą ípráwę/ Skąd macie mieć wieczną ílawę. *RejZwierc* Av.

Przen (199) : Gośpodarze łobie rządu/ v mądrych Kmiotkow łie nauczyć máią/ iáko rolą łpráwować/ [...] oczy nauczą kto chce mieć cnotliwy rozum. *GostGosp* 64.

nauczyć kogo (A) (2), (G) (4), (G a. A) (13) (16): *BibRadz* I 2a marg; *KwiatKsiąż* O4v; *Mącz* 359d; *GórnDworz* H3; *KochPs* 25; *SkarŻyw* 312 [2 r.]; *NiemObr ktv*; rozgá twoiá tá mię nauczy. *LatHar* 593; *WujNT* 1.Cor 2/16; *JanNKarGórn* G4; *KlonFlis* E4v. Cf *nauczyć kogo czego*; *kogo czym*,

nauczyć kogo czego (3): *GliczKsiąż* H; Ten ięzyk [...] wśzytkich cnot ludzi nauczył *OrzRozm* Q2v; *CzechRozm* 28.

nauczyć kogo czym (1): Tedy wziął łtárce mieyłckie y ćiernie łpufzczey y ofet/ y nauczył nimi micłzczány Sukotá. *BudBib Iudic* 8/16.

cum inf [zawsze: kogo] (6): Y było tho drzewo dla tego od Pána Boga łpráwione/ áby nauczyło człowieká zádzierzáwác łię w zámierzeniu woley Bożey. *BibRadz* I 2a marg; *GórnDworz* H3; [*Pan*] Nauczył mię brónią władáć *KochPs* 25; Nie wśzyłcy/ powiáda/ vmiećie czytác ále ia wśzytkich wałz [!] czytác [= przywodzić na myśl rzeczy święte zamiast czytania modlitw] nauczę. *SkarŻyw* 312, 312; *KlonFlis* E4v.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym: zaimek względný, zaimek pytajny (1); zawsze: kogo] (2): *KwiatKsiąż* O4v; Sáma prawdá nauczy człeká pobożnego/ Iák tu mądrze rozłádzić ma złe od dobrego. *NiemObr ktv*.

Frazy: »eksperyjencyja, doświadczenie nauczy« [w tym: kogo (2)] = *erudit usus* *Mącz* [szyk zmienny] (2:2): Czo tedy za vrząd iełt Hetmana/ [...] zwyczaj y dołwiatczenie ćię miły Vbertinie nauczy *KwiatKsiąż* O4v; *Erudit me satis usus*, Dobrze mie doświadczenie nauczyło. *Mącz* 359d; *GostGosp* 36, 50.

»nauczyła(-ł) natura, przyrodzenie [kogo]« [szyk zmienny] (1:1): *GórnDworz* H3; A iáko w rybie xieniec/ ták też bywa *Plugáwa* zezá w łzkućie [...]. Ták nauczyła rołtropna náturá *Vrobić Szkutę* zmyśłnego *Mázurá* *KlonFlis* E4v.

Szereg: »pokazać i nauczyć« (1): Rzecz ći to łámá pokaże y tego ćię też nauczy. *CzechRozm* 28.

a *Zawierać w sobie zasady (najczęściej wiary)* [podmiotem jest tekst lub ideologia] [w tym: kogo (A) (2), (G a. A) (11)] (14) :

nauczyć czego (7): *OpecŻyw* 145; *MurzNT* 78v; *LubPs* bb3; *OrzRozm* K2v; wdy te regułki moie nauczyć czego mogá *GórnDworz* I7v; *RejPos* 194v; *BiałKat* 333v.

cum inf (4): *BiałKat* 23v; ktore to łłowo Boże/ ták was mowić y wierzyć nauczyło? *CzechRozm* 55v; *SkarŻyw* 136; *CzechEp* 331.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: tego (1); zaimek pytajny (2), aby (1)] (3): Leć to napominanié pańłkié mogłoby nás nauczyć/ abyłmy w wierze chrześcjáńłkiéi rzecz każdá/ za podeirzaná mieli którá iedno nie iełt wedle łłowa bożego *MurzNT* 81; *BibRadz* I 5d marg; naydzie w nich dołyc znácznych łwiadectw/ ktore nauczągo [!] te go [!]/ co przez ktore naśienie rozumieć potrzebá. *CzechEp* 294.

b *O Bogu, Chrystusie i Duchu Św.:* oświećić, naprowadzić na włáściwą drogę, utwierdzić (162) : Iedno yak pán Bog nauczył *Chczełłi* bis támara prawie łuczłł *Powiedz* że my radze tobie Czoż wđdy rozumieś ołobie *RejKup* r4v.

*nauczyć kogo (A) (14), (G a. A) (137) (151): OpecŻyw 9v, 42v 96v, 120v, 145, 175; LibLeg 6/191v, 192; KlerWes A; Naucz mie, to ieft day abych rozumiał roskazanie twoie WróbŻolt nnß, 31/8, Y2, 70/17, Y4, 118/12 (17); RejPs 156v, 180, 183, 184v (2 r.), 188, 211v; SeklKat P2; A zácie ták Bog návcził Gdycz tu Włodárftwo porzucził. RejKup v7; KromRozm I B2v; Błogoślawyony/ ktorego ty náuczylz Pánye/ á zakon twoy mu obyáwifz. KromRozm II f, f3, g [3 r.], f2; KromRozm III G5; LubPs F4v, T2, T6v, aa5, aa5v (11); KrowObr 162; Leop Deut 18/14, Ps 118/64, 66, 68, Is 2/3; Prowadź mię przez prawdę thwoię/ y náucz mię/ ábowiemeś ty ieft Bog zbáwienia mego BibRadz Ps 24/5, *7, Iob 34/32, I 286b marg, Ps 24/4, 8 (15); SarnUzn D3v; RejAp Cc8; Y což mi rokazełz czynić o moy miły Pánie/ náuczylz[lege: naucz-ź] mie o moy miły Pánie RejPos 284, 129, 138, 143v, 145, 228v; BiałKat 98v, 208v; KuczbKat 270; RejZwierc 8v; A Páná Bogá chwálic y czćic tym ípořobem mamy/ iáko on nas íam náuczyl WujJudConf 54; BudBib Deut 4/36, I 189d marg, 2.Par 6/27, Ps 26/11, Is 28/26, Eccli 45/6; HistHel ktv; BiałKaz G4v; ieden drugiego vczyć nie będzie/ ále Bog íam náuczyl wízyřtkich/ y ná řercách ich zakon íwoy nápiřze. CzechRozm 111, 20, 204, 232, 235, 245; PaprPan G3; SkarJedn 9; KochPs 179, 180, 183, 184, 208; SkarŻyw 166, 456, 501, 536; CzechEp 68, 116; NiemObr 101; KochMROt B2; ArtKanc G17, M; GórnRozm K4; GrabowSet B4, P3v; LatHar 45, 82, 156, 171, 184 (9); KořakSzczęřl B3; WujNT Luc 12/12, s. 248, Ioann 14/26, 16/13, 1.Ioann 2/27; SiebRozmyřl K2v, L3v [3 r.]; Pan Bog wewnářz krolow náuczyl/ co gwiazdá znáczyłá. SkarKaz 518a marg, 8b, 82b, 310a, 518a; SkarKazSej 660b, 689b. Cf *nauczyć kogo czym; kogo czego o czym.**

nauczyć kogo czym (2): RejPosRozpr b3v; O Boże/ ktoryř moc niezliczoná Pogáńřtwá/ kazániem błogořláwionego Páwłá Apořtołá náuczyl LatHar 432.

*nauczyć czego [w tym: kogo (80)] (88): OpecŻyw 145, 175; íprawiedliwořci twoich náuczyl mię. WróbŻolt 118/124, 118/12, 26, 64, 66, oo4v (10); y mnie moy pánie pokornie prořię/ áby náuczyl tego w íářkáwey dobrotliwořci twoiey. RejPs 156v, 180, 188; KromRozm II g; Diar 69; LubPs aa5, aa5v, bb5, bb5v, bb6, ccv; Leop Ps 118/64, 66, 68; BibRadz Ps 118/124, 135, Eccli 17/7, 10, 45/6; ktorego Duchá Ociecz pořle wam dla imienia moyego/ then was řyřzey wízyřtkiego náuczyl/ á poduřczy w was tho wízyřtko co ia kolwiek teraz z wámi mowię. RejPos 143v; KuczbKat 270; BudBib Eccli 45/6; BiałKaz Ev; CzechRozm 20, 204, 235; PaprPan G3; KochPs 179, 183, 184; SkarŻyw 166; CzechEp 68, 116; KochMROt B2; ArtKanc G17, L8v; GrabowSet B4; KořakSzczęřl B3; WujNT Ioann 14/26; SiebRozmyřl K2v, L3v [3 r.]; SkarKaz 82b, 310a. Cf *nauczyć kogo czego o czym; Zwroty.**

nauczyć kogo czego o czym (1): tedy to napierwey [...] wízyřcy wierzyć máia/ czego nas Bog íam náuczyl/ o iednořci Bořkiey ířtnořci KuczbKat 9.

nauczyć komu co do czego (1): Náucz mu pálcze do íczęřnego boiu/ Aby řwym mieczem dořtal nam pokoiu KmitaPsal A2v.

cum inf [zawsze: kogo] (18): Naucz mię miły pánie/ fallřywořci złych ludzi wířřřégatz OpecŻyw 120v; LibLeg 6/192; WróbŻolt 142/10; RejPs 184v, 211v; LubPs ee5; BibRadz Ps 142/10; BiałKat 208v; KochPs 180, 208; KochMROt B2; GrabowSet P3v; day (prořzę) duřzy moiey onę řwiatłořc twoię y prawdę twoię [...] ktoraby teř rátowáłá mię y náuczylá ořkárzyć ie [grzechy] dořtátecznie LatHar 156, 45, 171, 184, 237, 297.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z odpowiednikami lub zapowiednikami: tego (2), to (1), wszystkiego (1); zaimek pytajny (17), aby (6), zaimek względny (4); kogo (24)] (27): pocięfyciel duch święty/ [...] ten wás nauczy wffytkie⁸⁰ tzokolim wám przepowiedziál. *OpecŻyw* 96v, 9v, 42v; *LibLeg* 6/191v; *WróbŻółt* 31/8; *RejPs* 183, 184v; *LubPs* T6v, bb2; *KrowObr* 162; *BibRadz Iob* 34/32, *Ps* 89/12; *RejPos* 70v, 145, 228v; *RejZwierc* 8v; *RejPosRozpr* b3v; *CzechRozm* 232, 245; *SkarŻyw* 480, 501; *WujNT Luc* 12/12; *SkarKaz* 518a [2 r.]; Miłuiem nawyżfzą mądrość Syná twego Páná náfzego: niechże fię nam vkaże/ y náuczy/ co czynić/ y iáko o tey ftrapioney y do vpadku náchyloney Koronie rádzić. *SkarKazSej* 664b, 660b, 689b.

Z przytoczeniem [zawsze z zapowiednikiem: tymi słowy]: Ten ciebie tego náuczy/ tymi fłowy. Záprawdę/ záprawdę/ mowię wáf!/ przyfłá godziná/ [...] kiedy vmárli vffyżzą głós [...] finá Bożego *BiałKaz* Ev, F.

W połączeniach szeregowych (5): *RejPos* 70v; *CzechEp* 116; *LatHar* 560; Pánie Iezu Chryfte/ przyidzi pierwey do fercá káfką y duchem twoim/ ktoryby nas od grzechów vkarál/ náuczył/ vfprowadliwił/ y do fądu twego przypráwił. *SkarKaz* 8b, 518a.

W charakterystycznych połączeniach: błędliwe nauczyć, grzesznikow, każdego, krolow, lud (2), moc pogaństwa, nieumiejętnego, pokornych, wszystkich; nauczyć bojaźni (bożej) (2), chwaly, cnot, dobroci (dobrotliwości) (3), karności (2), mądrości, możności, nauki, posłuszeństwa, prawa (6), przykazania, przymierza (2), sądow (2), sprawiedliwości (usprawiedliwienia) (15), ustaw (2), wolej (5), wszystkiego (10), żywota (2); kazaniem nauczyć, natchnieniem, słowy (2); dostateczniej nauczyć, inaczej, nadobnie, szyrzej, wdzięcznie.

Zwroty: »nauczyć drogi [jakiej, czyjej, czego], ścieżek [czyich]« = *docere viam Vulg, PolAnt; docere semitas a. in viam PolAnt* [szyk zmienny] (15:1): *Viam iuftificationum tuarum inftrúe me et exercebor in mirabilibus tuis. Drogi fprawiedliwofci twoich raczy mie nauczić miły panie WróbŻółt* 118/27, Y2; *KromRozm III* G5; *LubPs* F4v, T2; *Leop Is* 2/3; ścieżek twoich náucz mię. *BibRadz Ps* 24/4, *Ps* 24/8, 9, 12; *BudBib I* 189d marg, 2.Par 6/27, *Ps* 26/11; *SkarJedn* 9; *ArtKanc* M; *LatHar* 82.

»nauczyć prawdy« = *docere veritatem Vulg* [szyk zmienny] (10): *SeklKat* P2; *KromRozm I* B2v; *KromRozm II* f3, g [2 r.], f2; o Duchu świętym powieda/ iż przydzie do was á náuczy was wffytkiey prawdy. *RejPos* 138, 129; *BiałKat* 98v; *WujNT Ioann* 16/13.

»(początku) wiary nauczyć« [szyk zmienny] (3): *WróbŻółt* Y4; Prośymy cię tefz Duchu święty/ [...] prawdziwey wiary byś nauczył *SeklPieś* 7; *ArtKanc* H15.

»nauczyć zakonu« (1): Náuczył nas zakonu/ przykazania fwego Przez rozliczne proroki *KlerWes* A. Szeregi: »oświecić, (i) nauczyć« (3): *OpecŻyw* 145, 175; zełfác ślubil/ od Oycá fwoiego/ Duchá pocięfzycielá/ [...] Który ie miał oświećić/ náuczyć wffyftkiego *SiebRozmyśl* K2v.

»nauczyć, (i) wyćwiczyć« = *erudire, docere PolAnt* [szyk 1:1] (2): *BudBib Is* 28/26; Bo cię on [Duch Święty] tego wffyftkiego náuczy y w tym wffyftkim wyczwiczy *CzechRozm* 204.

c) O szatanie: *podszepnąć, skusić, omamić* [czego] (4) : Ale iż fie Pan gniewál/ zá ich wielkie złości/ Dał w vftá tym Prorokom/ ducha omylnofci. Który ie tám omamił/ iże to mowili/ Czego zły duch náuczył *HistHel* D2; *NiemObr* 154.

nauczyć kogo (G a. A) (2): Ale cie nauczył tego zły duch/ ktorégos fie zwolenikiem ftál. *OpecŻyw* 83v; *KrowObr* 95.

a. *O zwierzętach: ułożyć, wytresować* [w tymi co (2), czego (1), co a. czego (2)] (6) : Przeto y koniá młodego náuczyłz *SkarKaz* 420b.

nauczyć na co (1): przywiodł przed nie dwu piefkow [...]/ s kthorych iednego ná łow á fledzenie zwierzá/ á drugiego ná wyiadanie á wymykánie z garcá był náuczył *GliczKsiąż* A3v.

cum inf (2): *Leop Os* 10/11; Więc y Koni też náczy pláć náuczyli *BielSpr* c2.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): młode [elefanty] zbieráią ku chowániu/ á náuczá iż mowie ludzkiey rozumieć będzie. *BielKron* 452.

Przen (1) :

Zwrot: »nauczyć [kogo] chodzić inochodą« (1): A kiemu łynowie życzliwie pomogá/ Náuczá cie kłufaku chodzić inochodą *PaprPan* K2.

2. *Powiedzieć, żeby ktoś coś zrobił; edocere PolAnt, Vulg; instruere HistAl; docere Modrz* [w tym: *kogo* (A) (16), (G) (1), (G a. A) (28)] (48) : *BierEz* Xv; A oni wzięwłzy piéniądze/ iako ié nauczo no wczynili *MurzNT Matth* 28/15; *BibRadz Matth* 28/15; áby fie ták w tym záchowáli ćicho iáko was náuczymy. *BielKron* 59v, 4v, 97v; *HistRzym* [89]; Y więcey fie [podźiewayćie Byście iedno ták czynili Iákochmy was náuczyli. *MWilcHist* D3; *WujNT Matth* 28/15.

nauczyć czemu (1): włyfcy fie obroćili n wćhod łóńcá pátrzyć oczyma/ iedno on fam obroćił fie ná zachod [...]. Był pytan od włytkich kto go temu náuczył *BielKron* 124v.

cum inf (3): *HistAl* E3; on Ratułzny wywiedział fie od thego mnichá nowotnego iáko go náuczyli mowie *BielKron* 212, 247.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym: *zaimek pytajny* (18), *aby* (8)] (26): *BierEz* Dv; dał ią w ręce klefzczeńcom ktorzy łzukáli dzyewek cudnych do krolá/ náuczywłzy ią áby nie powiedála by Zydowká była. *BielKron* 114v, 6v, 18, 21v, 47, 124v (11); *RejZwierc* 64v; *BielSpr* 41 [2 r.]; Potym go [świadka] pytaią [...]? Ieśli go kto náuczył iáko ma świádczyć *ModrzBaz* 86; *SkarŻyw* 165, 225, 283, 500; *ReszPrz* 59; *PudłFr* 18; *WujNT* 845; *CiekPotr* 14, 47, 66.

Z przytoczeniem [w tym z *zapowiednikiem: tak* (2); z *imp* (4)] (5): *RejFig* Dd2v; *BielKron* 62v; y náuczył go: ieśli iákie cudo vyrzyłz/ ábo łtrách ná ćię pádnie/ nie boy łię/ á nieżegnay łię krzyżem *SkarŻyw* 171, 183; *StryjKron* 190.

Szeregi: »nauczyć i drogę podać« (1): Iego też był vcźniem Niemrot Gigás álbo Sátarnus/ ktorego náuczył y drogę podał iáko nádewłzytkim narodem Chámowym pánowác miał. *BielKron* 6v.

»poradzić i nauczyć« (1): ałz iey iedná śiołtrá Iulia [...] poradziłá/ y náuczyłá: áby łzła do łtárfzey/ á iey to oznaymiła. *SkarŻyw* 225.

»nauczyć i prosić« (1): żonę/ powiáda/ mam vrodziwą/ dla niey Egipcyánie [...] zábijá mię [...]. co mam czynić? y [...] náuczył żonę y prosił/ áby go brátem zwála á nie mężem *SkarŻyw* 283.

»nauczyć i rozkazać« (1): pošłał táiemnie pošły k themu rołtropne do woýłká Prułkiego Wincentego s Pomorzan/ ktore náuczył y rołkazał im áby fie czynili zbiegi od krolá Polłkiego *BielKron* 372.

»wprawić albo nauczyć« (1): Coż gdyby cię był wprawił kto álbo nauczył, Abyś nieprzyjacielkie mię trapił *CiekPotr* 47.

Przen [w tym: kogo (A) (1), (A a. G) (2)] (5) :

nauczyć czego (2): W śmierci tedy iego łzukác żywothá/ [...] rozum thego nie nauczy. *GrzegRóżn* K3; *Oczko* 34v.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): gdzie go gwiazdá y niebo opowiedziáło/ y krole áby go zá Pána łwego y Bogá łwego przyęli/ y Bozki mu pokłon oddáli/ nauczyło. *SkarKaz* 514a.

Frazy: »eksperyjencyja nauczy« (1): ácz łye [...] tu drógá podawa/ kthórym częściam ciálá/ w kthórey Complexiéy/ co ma być dawano: ále wielé tego dofyć/ lámá experientia nauczy. *Oczko* 34v.

»rozum nauczy« (3): A ięftliby ten chori miał kowie dofyć: pułcić mu krew/ albo bańki połtawić: iako cie twoy rozum nauczy *FalZioł* V 98v; *RejJóz* L6v; *GrzegRóżn* K3.

3. Przyuczyć, przyzwyczić, wdrożyć do czegoś; docere Vulg; astringere Mącz (16) :

nauczyć kogo (G) (1), (G a. A) (7) (8): nauczyć corek walých lámentu *Leop Ier* 9/20; *Mącz* 148c; *BiałKaz* I3v; *SkarŻyw* 573; *ActReg* 87; *GostGosp* 36; *OrzJan* 19; *SkarKaz* 421a.

nauczyć czego [w tym: kogo (4)] (5): *Leop Ier* 9/20; Nauczył go zmłodu był y pokory. *BiałKaz* I3v; *SkarKaz* 421a. Cf »nauczyć lepszego rozumu«, »nauczyć posłuszeństwa«.

nauczyć czym (1): nie práwem/ ále kiiem/ więzieniem/ okowy y częłtym wzbiéraniem/ nauczy cię po łwéy woli połkákowác. *OrzJan* 19.

cum inf [zawsze: kogo] (4): bofo chodzić/ ná chlebie przełtawác/ robić/ prząść/ łięci/ łyżki/ miłki czynić/ y być ná wltáwicžney nędzy y vmartwieniu/ dobry Miłtrz ich nauczył. *SkarŻyw* 573. Cf »nauczyć chodzić«, »nauczyć dobrym być«.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): Włodarz/ ma [...] nauczyć tego áby káždy łwego pilnował *GostGosp* 8.

Zwroty: *peryfr.* »nauczyć chodzić, po swej woli połkákowác, tańcować« = *zmusić do posłuszeństwa* [w tym: *chodzić albo tańcować* (1)] (1:1:1): Testudineum istum tibi ego grandibo gradum, Chęcé tego twego żółwiowego chodn [!] przimnozić. To yełt yáko my mowiemy o wierę cie nauczę chodzić álbo tańcować. *Mącz* 148c; *OrzJan* 19.

»nauczyć dobrym być« = *zmusić do poprawy* (1): Iordana też trzeba nauczyć trochę dobrymbydz *ActReg* 87.

»nauczyć lepszego rozumu« = *przełamac czyjś upór* (1): dáł go oycu/ mowiac: naucź go lepszego rozumu/ áby Bogom ofiary czynił. *SkarŻyw* 552.

»posłuszeństwa nauczyć« (1): *Astringere invenem*, Posłuszeńtwá nauczić. *Mącz* 421b.

Szereg: »nauczyć i przyciągnąć« (1): to tám włzyłtko wyrozumiawłzy/ y wważywłzy/ czymby dobrego robotniká nie obciázal/ á złego áby nauczył y przyciągnął/ áby łie polepłzał [...]/ tego czału łwego Gółpodarz [...] ma z pobożnym rozłádkiem dogłędác. *GostGosp* 36.

Przen [co] (1) : A niecháy łalka twoia zawždy panuie we mnie/ ij téż rozum/ iżbych tak nauczył włlytki wczynki moię/ wolé ij żądze/ niźli ku łkutkowi wynidá/ pirwéy ku wpytaniu dobrého rozumu przez cię panie Iezu niecháy ofiarowány będą *OpecŻyw* 111v.

a. *Być przyczyną czyjegos przyzwyczajenia się, wdrożenia do czegoś* [w tym: kogo (G a. A) (2)] (4) :

nauczyć czego (2): *GliczKsiąż* P4v; Bo łámá oná dzienna łpráwá w myśli twoiey włożona/ [...] drogęć do proznowania/ ktore według náuki piłmá Bożego/ wólkley niepráwości náuczyło/ pięknie zágrodzi. *LatHar* 3.

cum inf (1): Náuczyły mię/ łtrzędz twoich wyroków/ kłopoty *KochPs* 182.

Przysłowie: Nyewolać wóltykiego (yáko náłfy pólpolicye mowý) náuczy. *GliczKsiąż* P4v, P4v.

4. *Powiedzieć coś komuś, oznajmić, poinformować; udzielić wyjaśnień; docere Vulg, PolAnt* (13) :

nauczyć kogo (*G a. A*) (10): *SeklWyzn* g3v [2 r.]; *DiarDop* 117; *Leop Dan* 10/14; *OrzList* bv [2 r.]; Izalim mowił ábyście mi co przynieśli? ábo iżbyście mi co dáli z máiętności wálznych? [...] Náuczyćć mię á vmilknę *BibRadz Iob* 6/24; *BudBib Iob* 6/24; *OrzJan* 24; O tym vmiem powiedzić bom doświadczył tego/ Ták dobrze iże po tym náuczę drugiego. *CzahTr* G3.

nauczyć czego [*w tym: kogo* (2)] (3): *DiarDop* 117; przyśfédłem ábym cie náuczył/ tych rzeczy ktore máią przyść ludu twemu w óstáteczne dni *Leop Dan* 10/14; nie mogła [*królowa Saba Salomonowi*] mu ták wiele á dobrze powiedzyeć/ iáko on ielzczę lepiej nie odpowiedzýał/ y náuczył wóltykigo czego zádáła wiedzyc. *BielKron* 78.

nauczyć co (1): piłzá iż był [...] Aftronom niepólpolity/ ktory napirwey biegow niebiełkich łpráwę obaczył/ przez ktorą przeźrzał y náuczył włchod y zachod czterzech przedniełznych krolełtw ná łwecie [*ij. że 4 królestwa powstaną i upadną*] *BielKron* 6.

Ze zdaniem dopełnieniowym [*w tym z zapowiednikiem: tego* (2); *zawsze: zaimek pytajny; zawsze: kogo*] (4): *SeklWyzn* g3v; *OrzList* bv [2 r.]; niech [...] nas náuczą/ czemu rozumieią/ áby łie tá moc Turecka przełómić niemogła? *OrzJan* 24.

W połączeniu szeregowym (1): A ielłiby która łtroná wkrzywdzona łie bydź rozumieála, tedy więc od łądu Ziemiłkiego niech áppelluie do Sędzięgo Ziemiłkiego, kędy więc dla pewności y obwinionęgo człęká biorą złobą ná roki opátrzni Prokuratorowie, żeby záraz tákże łam Sędzia łpráwiedliwość nákazał, náuczył, y vczynił. *SarnStat* 651.

5. *Być przykładem właściwego postępowania lub podstawą wyciągnięcia właściwych wniosków; docere Modrz* [*kogo* (A) (2), (G) (1), (G a. A) (18)] (21) : *SkarŻyw* 100; náuczy káždego leniwęgo pilny/ co ráno włtawa/ y łwe roboty záczýna *GostGosp* 102.

nauczyć czego (10): *OrzQuin* S2v; zápomnieli co łtoi w Ewányeliey/ iż dla tego łzedł ná pułzczą/ áby łie dáł czártowi pokuśić/ á nas áby náuczył obrony przeciw pokułam ięgo. *RejPos* 70v, 19v; *BiałKat* 211, 266; łáme niezgody wálze/ was tego obłicie náuczyć mogą *WujJud* 123v, 123v; *WujJudConf* 83; *LatHar* 58; *SiebRozmyśl* Mv.

nauczyć czym (2): *RejPos* 278; tego nas łwym dziełkowánim / przy cudownych onych óstáteczney wieczery záiemnicách Zbáwiciel náłz náuczył *LatHar* 58.

cum inf (1): Krol rzekł/ że mię náuczyłz/ potym dbać o złęgo. *RejZwierz* 23.

Ze zdaniem dopełnieniowym [*w tym z zapowiednikiem: drugiej rzeczy* (1); *aby* (4), *zaimek względný* (2), *iż* (2)] (8): *GliczKsiąż* F7, F8; Iż to nie ták czynili/ iáko Pan poruczył/ Spalił ie wnet on ogień/ y drugie náuczył/ Aby łie żaden nie śmiał w łwym zdániu domyłłác *RejWiz* 182; *OrzRozm* F2v *margin*; *RejPos* 19v; *ModrzBaz* 27; *SkarJedn* 148; *SkarKazSej* 685b.

W charakterystycznych połączeniach: jedności nauczyć, mądrości, obrony przeciw pokusam, pokoju, spowiedzi, zgody; dziękowaniem nauczyć, początkiem wiary; dostatecznie nauczyć, obficie; ceremonia nauczy (nauczq), niezgody, Pan Krystus (2), porządek kościoła, sprawa modlitwy, wiara, wtora Ewa, Zbawiciel.

Frazy: »naucz natura« (1): Czego ieili obaczyć/ á zacnym Doktorom [...] wierzyć niechcecie/ náuczý was tego y náturá lámá/ y nieme źwierzęta Wujud 123v.

*»przykład nauczyć może« = *exempla docere possunt* Modrz [szyk zmienny] (3): Ten przykład náuczýć może rodzice/ yáko wyele ná tym/ y tego nyemála potrzebá yeft/ áby dzyeći łwe karáli GliczKsiąż F7, F8; ModrzBaz 27.*

Synonimy: 1. naprawić, oświecić, postanowić, wyćwiczyć; 2. poradzić, rozkazać, wprawić; 3. przyciągnąć; powiedzieć.

Formacje współrdzenne cf UCZYĆ.

Cf 1. NAUCZENIE, NAUCZONY

MM